

Małgorzata Szudrowicz-Garstka

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona w Legnicy,
Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych
e-mail: m.szudrowicz.garstka@gmail.com

W poszukiwaniu wykładników gramatyki komunikacyjnej. Analiza na przykładzie wybranych tekstów „Tygodnika Powszechnego”

STRESZCZENIE

Niniejsze opracowanie przybliży pojęcie gramatyki komunikacyjnej. Teoretyczne wprowadzenie samego terminu poprzedza część analityczną, której zadaniem jest przedstawienie wykładników gramatyki komunikacyjnej obecnych w badanych tekstach. Analizie poddane są dwa felietony wybrane spośród tekstów „Tygodnika Powszechnego”. Obydwa pochodzą z rubryki „Okruchy Słowa” autorstwa bp. Grzegorza Rysia i stanowią przykłady dydaktycznego dyskursu religijno-dziennikarskiego, każdy z nich realizuje jednak inną intencję komunikacyjną. Podczas gdy jeden ma na celu zmianę postawy odbiorcy, drugi skupia się na przekazie informacji. W zależności od zamierzonego celu autor stosuje środki językowe, z którymi wiążą się odpowiednie znaczniki gramatyki komunikacyjnej. Ich analiza pozwala poznać strukturę tekstu z uwzględnieniem kontekstualnych uwarunkowań.

Słowa kluczowe: gramatyka komunikacyjna, tekst, dyskurs dziennikarski, komunikacja.

Podstawy gramatyki komunikacyjnej

Każdy użytkownik języka z pojęciem gramatyki zaznajamiany jest stosunkowo wcześnie. Już w szkole podstawowej poznaje się gramatykę, czy to języka ojczystego, czy obcego. Za każdym razem dotyczy ona pewnych reguł obowiązujących w danym języku, które – jeśli są przestrzegane – przesądzają o poprawności przekazu. Takie spojrzenie na gramatykę wynika z tradycyjnego ujęcia tegoż przedmiotu. Aleksy Awdiejew i Grażyna Habrajska charakteryzują je następująco:

Dla gramatyk tradycyjnych podstawowym materiałem analizy i opisu był zbiór jednostek formalnych, czyli najbardziej uchwytnych i obserwowanych bezpośrednio przejawów językowych, wyodrębnianych na mocy kompetencji językowych nosicieli języka. Celem tych gramatyk było sformułowanie kryteriów wyodrębniania jednostek formalnych, ich charakterystyka i klasyfikacja oraz opis reguł ich łączenia. Zawdzięczamy im wyodrębnienie i opis poziomu fonologicznego,

morfologicznego i składniowego języka, precyzyjne opisy systemów fonologicznych, procesów derywacyjnych i reguł składniowych¹.

Owo tradycyjne spojrzenie na gramatykę doprowadziło w swej konsekwencji do opisu poziomów istnienia języka, nie wyczerpało jednak całej gamy możliwych badań:

Koncentrując się na opisie jednostek formalnych, twórcy tych gramatyk pozostawiali na boku opis znaczenia jednostek językowych, traktując je jako odrębny przedmiot badań, nie wchodzący w zakres gramatyki. Nie zajmowano się również funkcjonowaniem opisywanych jednostek w procesie komunikacyjnym².

Pewną alternatywą dla tradycyjnie rozumianej gramatyki stanowi gramatyka komunikacyjna. Aleksy Awdiejew³ traktuje ją jako „próbę przewyciężenia stratyfikacyjnego impasu w badaniach językowych”. Poprzez holistyczne podejście do języka gramatyka komunikacyjna przyczynia się do badania procesu komunikacji. Jej celem, zdaniem Awdiejewa i Habrajskiej, jest „opis organizacji i generowania (tworzenia) przekazu komunikacyjnego oraz procesu jego odbioru”⁴. Innymi słowy, dzięki wykorzystaniu gramatyki komunikacyjnej możemy przedstawić proces transferu i odbioru informacji.

Podstawą obowiązującą w badaniach z zakresu gramatyki komunikacyjnej jest całościowe spojrzenie na język. Oznacza ono brak wprowadzania ścisłego podziału języka na jednostki gramatyczne i znaczące, a tym samym ich wspólną odpowiedzialność za przekaz informacji⁵. Doprowadza to do zachwiania tradycyjnie wyodrębnianych jednostek formalnych, z których każda może pełnić zbliżoną funkcję komunikacyjną. Aleksy Awdiejew ilustruje to na przykładzie trzech form: „białawy, **jakby** biały, **można powiedzieć** biały”⁶. Każda z nich przekazuje informację o tym, iż coś wydaje się być białe, jednakże na trzy sposoby: za pomocą afiksu, leksemu i frazy. Przez analogię jednostki z tego samego poziomu językowego, np. rzeczowniki, mogą mieć odrębną wartość informacyjną⁷, a tym samym spełniać odrębne funkcje komunikacyjne. Powyższe spostrzeżenia skutkują koniecznością połączenia analizy formalnej i znaczeniowej danego komunikatu.

Szukając definicji gramatyki komunikacyjnej, warto sięgnąć również do badań przeprowadzonych przez Piotra Chruszczewskiego⁸. Zgodnie z nimi „gramatyki komunikacyjne stanowią zbiory różnego typu wzorów zachowań werbalnych i niewerbalnych, zależnych

¹ A. Awdiejew, G. Habrajska, *Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej*, t. 1, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask 2004, s. 13.

² Ibidem, s. 13.

³ A. Awdiejew, *Gramatyka komunikacyjna: wybór jednostki operacyjnej* [w:] *Język a kultura*, tom 20, red. A. Dąbrowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 120.

⁴ A. Awdiejew, G. Habrajska, op. cit., s. 14.

⁵ A. Awdiejew, *Komunikatywizm (perspektywa metodologiczna badań lingwistycznych)* [w:] *Język w komunikacji*, tom 1, red. G. Habrajska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2001, s. 23–24.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ P. Chruszczewski, *The Communicational Grammar of Political Discourse*, Logos Verlag, Berlin 2002; P. Chruszczewski, *Językoznawstwo antropologiczne. Zadania i metody*, Oddział Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 2011.

od sytuacji i instytucji, do których przynależą i w których występują”⁹. Zatem każda sytuacja i instytucja, a co za tym idzie, każdy typ dyskursu będzie wiązał się z odrębnymi wzorcami zachowań (czy to werbalnych, czy niewerbalnych), zaś podstawowym zadaniem nadawcy i odbiorcy będzie ich poszukiwanie i poznawanie.

Nieco inne sformułowanie tego samego autora przedstawia gramatykę komunikacyjną jako próbę wyselekcjonowania i opisu reguł tworzenia tekstów ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji użycia, społeczeństwa, do którego są skierowane, i kultury, w jakiej powstają¹⁰. Bez względu na to, czy potraktujemy gramatykę jako zbiór wzorów zachowań, czy jako zbiór reguł tworzenia tekstów, mamy do czynienia z zespołem cech decydujących o powstaniu, przekazie i odbiorze komunikacyjnego tekstu z uwzględnieniem kontekstu, w którym ten jest osadzony.

Celem wyodrębnienia reguł gramatyki komunikacyjnej niezbędne jest wyodrębnienie minimalnej jednostki analitycznej. W niniejszej pracy będzie stanowił ją tekst, zaznaczyć jednak należy, iż badacze nie są zgodni w tej materii. Dla Aleksiego Awdiejewa¹¹ termin, rozumiany jako samodzielny wyraz mający znaczenie i przez to przekazujący określoną informację, staje się najmniejszą jednostką gramatyki komunikacyjnej. Dla Piotra Chruszczewskiego¹² to tekst właśnie stanowi elementarną jednostkę komunikacyjną. Natomiast według Aleksiego Awdiejewa¹³ „[...] tekst jest tylko bodźcem do interpretacji, sam zaś nie stanowi kompletnego sensu”. Jego interpretacja służy odtworzeniu zamiaru komunikacyjnego nadawcy. W tym celu niezbędnym jest dopełnienie znaczeniowe, uzyskiwane z kontekstu, sytuacji czy konsytuacji. Tylko dzięki niemu odbiorca będzie w stanie określić intencję nadawcy.

Jeśli jednak rozumiemy teksty jako samodzielne jednostki komunikacyjne przekazujące intencję nadawcy adresatowi¹⁴, mogą one być traktowane jako podstawowe jednostki gramatyki komunikacyjnej. Schematycznie można przedstawić to w formie następującego wykresu (rys. 1).

Powstanie każdego tekstu wiąże się ze ściśle określonym zamiarem komunikacyjnym nadawcy. Jego odkrycie, a tym samym interpretacja tekstu jest zasadniczym zadaniem odbiorcy. Jako że proces rozumienia tekstu nie jest możliwy w oderwaniu od otaczającego go kontekstu, zanurzenie sytuacyjne, społeczne i kulturowe mogą być traktowane jako źródło „dopełnienia znaczeniowego”, sugerowanego przez Aleksiego Awdiejewa i Grażynę Habrajską¹⁵.

⁹ P. Chruszczewski, *Językoznawstwo antropologiczne...*, s. 204.

¹⁰ P. Chruszczewski, *The Communicational...*, s. 87.

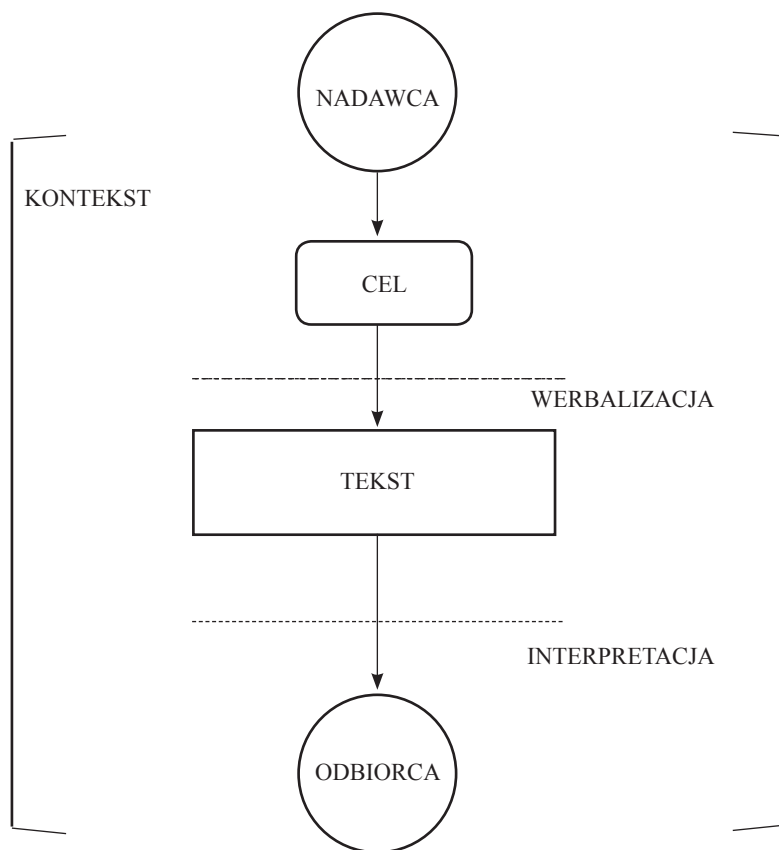
¹¹ A. Awdiejew, *Leksykon w gramatyce komunikacyjnej* [w:] *Gramatyka komunikacyjna*, red. A. Awdiejew, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, Kraków 1999, s. 147.

¹² P. Chruszczewski, *The Communicational...*, op. cit.

¹³ A. Awdiejew, *Leksykon w gramatyce...*, s. 147.

¹⁴ Por. np. A. Duszak, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998; D. Ostaszewska, *Organizacja tekstu a problem gromadzenia i scalania jego informacji*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991; T. Dobrzyńska, *Tekst* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wyd. Wiedza o kulturze, Wrocław 1993, s. 283–304; T. Dobrzyńska, *Tekst w perspektywie stylistycznej* [w:] T. Dobrzyńska, *Tekst – styl – poetyka. Zbiór studiów*, Universitas, Kraków 2003, s. 9–40; B. Witosz, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji. Zagadnienia struktury tekstu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997; J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa [2009] 2012; J. Labocha, *Tekst, wypowiedź, dyskurs w procesie komunikacji językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

¹⁵ A. Awdiejew, G. Habrajska, *Wprowadzenie...*, op. cit.

Rys. 1. Tekst jako jednostka gramatyki komunikacyjnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Awdziejew, G. Habrajska, op. cit.

Model badawczy

Zastosowana metodologia badawcza opiera się na metodzie opracowanej przez Piotra Chruszczewskiego¹⁶ i nawiązuje do badań dotyczących teorii gatunków i rejestrów dyskursu (TG-R), przeprowadzonych przez Suzannę Eggins i Jima Martina¹⁷. Zakłada klasyfikację tekstu na argumenty, a następnie przyporządkowanie im odpowiednich kategorii. Do opisu gramatyki komunikacyjnej analizowanego dyskursu religijno-publicystycznego wykorzystane są następujące znaczniki:

¹⁶ P. Chruszczewski, *American Presidential Discourse. An Analysis*, Logos Verlag, Berlin 2003.

¹⁷ S. Eggins, J. Martin, [*Genres and Registers of Discourse* [w:] *Discourse as Structure and Process*, red. T. van Dijk, Sage Publications, London, s. 230–256], *Gatunki i rejestry dyskursu*, tłum. G. Grochowski [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. van Dijk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa [1997] 2001, s. 153–181.

- A – uwarunkowania sytuacyjne tekstu (sytuacyjność),
- B – emocjonalne zabarwienie tekstu (emocje),
- C₁ – odwołania do wydarzeń z przeszłości (przeszłość),
- C₂ – odwołania do ogólnie znanych faktów w danym społeczeństwie (wiedza ogólna),
- D – argumenty zbudowane na zasadzie przeciwstawieństw (przeciwieństwa),
- E₁ – bezpośrednie odniesienia do Biblii (intertekstualność – Biblia),
- E₂ – bezpośrednie odniesienia do źródeł pozabiblijnych (intertekstualność – inne źródła),
- F – marker o charakterze dydaktycznym (nauczanie).

Dodatkowo ujętym zagadnieniem jest kwestia intencji komunikacyjnych nadawcy. Wybrane teksty muszą realizować określony cel. Ze względu na ich dydaktyczno-religijny charakter powinny im towarzyszyć cele dydaktyczne związane ze sferą życia religijnego. Spośród opisanych w literaturze celów komunikacyjnych¹⁸ wyróżniono:

- kształtowanie postaw pożądanych przez nadawcę,
- przekazywanie wiedzy.

Zastosowana metoda badawcza zakłada dobór tekstów względem spełnianego przez nie celu komunikacyjnego. Kolejnym etapem jest analiza pojedynczego tekstu, uwzględniająca jego podział na argumenty i późniejsze przyporządkowanie odpowiednich kategorii. Na podstawie uzyskanych wyników tworzy się modele przedstawiające struktury argumentów. Ich wyjaśnienie następuje w końcowym etapie procedury badawczej.

Analiza wybranych tekstów

Analizie poddane zostały dwa teksty pochodzące z „Tygodnika Powszechnego” z roku 2012. Obydwa pochodzą z rubryki „Okruhły Słowa”, zaś ich autorem jest bp Grzegorz Ryś. Zasadniczym celem pierwszego z nich, *Primitiae dormientium*¹⁹, jest modyfikacja postawy odbiorcy. W przypadku drugiego tekstu, *Objawienie Pańskie*²⁰, nadrzędną ideą komunikacyjną jest przekaz informacji. Co istotne, powyższa klasyfikacja tekstów nie oznacza, iż realizują one wyłącznie jeden cel komunikacyjny, ale że wskazany cel komunikacyjny ma charakter dominujący.

Poniższy fragment zawiera szczegółową analizę obu tekstów:

Primitiae dormientium

Tekst dotyczy tematu śmierci, umierania lub, korzystając z terminologii starożytnych chrześcijan, zasypiania. Autor początkowo tłumaczy rozbieżności związane z powyższymi zagadnieniami, a następnie przytacza przykłady chrześcijan, którzy bez lęku czekali na śmierć. Wymienia postać Polikarpa, Ignacego z Antiochii, Perpetuy, Cypriana, Wawrzyńca i Tomasza More’a, którzy wręcz z irracjonalną odwagą przeżywali ostatnie chwile swojego życia. Zastanawiając się nad ich zachowaniem, stwierdza:

¹⁸ G. Habrajska, *Styl a cele komunikacyjne* [w:] *Styl konwersacyjny*, red. B. Witosz, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 41–49.

¹⁹ Tygodnik Powszechny 2012, nr 36.

²⁰ Tygodnik Powszechny 2012, nr 3.

Skąd się bierze w człowieku taka postawa? Z siły charakteru? Z szaleństwa? Z pewności siebie i swoich racji? Nie! Bierze się ona wyłącznie z przekonania, że Chrystus wytrącił śmierci z ręki „oścień”, którym nas bodła. Jak osła, którego dźga się od tyłu ostro zakończonym kołkiem – jeśli tylko spróbuje wierzczać, to sam się pokaleczy. „Ościeniem śmierci jest grzech” – stwierdza Paweł²¹. Śmierć nas poganiamy (bodzie nas) świadomością naszych grzechów. Kiedy chcemy się jej „postawić”, ona z nas drwi: „Nie chojrakuj! Popatrz na swoje grzechy! Na to, kim jesteś!”. Poganiamy nas i przeraża, dopóki dysponuje ościeniem. A co, gdy go straci, gdy – zanurzeni w paschalnym wydarzeniu Chrystusa – przyjmujemy łaskę rozgrzeszenia? Jak Franciszek w Porcjunkuli? Wtedy z „ostatniego wroga”²² staje się „siostrą”: „Pochwalony bądź, Panie mój, przez siostrę naszą, śmierć cielesną, której żaden człowiek żywy uniknąć nie może. Biada tym, którzy umierają w grzechach śmiertelnych; Błogosławieni ci, których śmierć zastanie w Twej najświętszej woli, albowiem śmierć druga nie wyrządzi im krzywdy”²³.

Korzystając z tak rozbudowanego argumentu, autor dąży do wykształcenia określonej postawy wobec śmierci. Zależy mu na postawie pozbawionej lęku i strachu, a w zamian za to pełnej akceptacji i nadziei. Korzysta z następujących kategorii: D/B/E₁/F/E₁/E₂ (zestawienia/emocje/intertekstualność (Biblia)/nauczanie/intertekstualność (Biblia)/intertekstualność (inne źródła). W pierwszym fragmencie przeciwstawia dwa różne źródła braku lęku wobec śmierci. Są one oddzielone z widocznym zapalem wykrzyczaną partykułą „nie”. Następnie cytuje *Pierwszy List do Koryntian* i tłumaczy, naucza na temat relacji człowieka i śmierci. Ponownie nawiązuje do słów św. Pawła, a następnie przytacza fragment *Pieśni słonecznej* stworzonej przez św. Franciszka.

Struktura argumentów:

1. E₁/A/C₂/C₁ – intertekstualność (Biblia)/ sytuacyjność/ wiedza ogólna/ przeszłość.
2. D/B – zestawienia/emocje.
3. D/B/C₁ – zestawienia/ emocje/ przeszłość.
4. D/B/E₁/F/E₁/E₂ – zestawienia/ emocje/ intertekstualność (Biblia)/ nauczanie/ intertekstualność (Biblia)/ intertekstualność (inne źródła).

Liczba zastosowanych znaczników tekstu:

A-1, B-3, C₁-2, C₂-1, D-3, E₁-3, E₂-1, F-1.

Objawienie Pańskie

Tekst artykułu przedstawia historyczne aspekty celebracji święta Trzech Króli. Jego podstawowym celem komunikacyjnym jest przekazanie wiedzy na temat historii liturgii uroczystości. Każdy z argumentów użytych do tworzenia tekstu w mniejszym lub większym stopniu realizuje wyżej wskazany cel. Pierwszy z nich: „Dziś «okruch» dziejów liturgii” stanowi wprowadzenie i zapowiada tematykę felietonu. W kolejnych autor, wychodząc od ogólnej wiedzy odbiorców: „Obchodziliśmy niedawno uroczystość Objawienia

²¹ 1 Kor 15, 56.

²² 1 Kor 15, 26.

²³ Św. Franciszek, *Pieśń słoneczna*.

Pańskiego. Popularnie nazywamy ją uroczystością Trzech Króli”, przechodzi do wydarzeń dotyczących Kościoła w Starożytności: „Tymczasem starożytny Kościół w celebracji Objawienia Pana łączył wspomnienie trzech wydarzeń: pokłonu trzech Króli, chrztu Jezusa w Jordanie i pierwszego znaku dokonanego przezeń w Kanie Galilejskiej” oraz w Średniowieczu:

Papież Innocenty III na przełomie XII i XIII wieku w Rzymie znalazł dla celebracji owej „trzeciej odsłony Objawienia Pańskiego” (cudu w Kanie) miejsce szczególne – wszystkich wiernych Rzymu i pielgrzymów zwoływał w tym dniu na Eucharystię nie do któregoś z rzymskich kościołów, ale do ufundowanego przez siebie...szpitala pod wezwaniem Ducha Świętego [...] W niedzielę po święcie Chrztu Pańskiego papież prowadził do szpitala z Bazyliki św. Piotra procesję, w której niesiono m.in. Chustę św. Weroniki [...].

Autor dopowiada tu legendę związaną z powstaniem szpitala św. Ducha, pisze o pierwowzorze dzisiejszego okna życia, które miało powstać w tamtejszym szpitalu. Przedstawia również przebieg samej procesji ze szczególnym uwzględnieniem kazań głoszonych przez Innocentego III. Jako że zawsze dotyczyły one uczynków miłosierdzia względem drugiego człowieka, analizowany tekst przestaje dotyczyć tylko zamierzonej historii, ale dotyka również czasów współczesnych. Kończy go argument składający się z dwóch elementów: C_1/D (przeszłość/zestawienia):

Medytację nad Objawieniem Pańskim zamykał papież Innocenty ukazaniem Chrystusa potrzebującego pomocy: ubogiego, bezdomnego, chorego, głodnego, pragnącego, pobitego, bezbronno, zabijanego. Uczył, jak Go rozpoznać – nie tylko na świętej Chuście, ale i w twarzy każdego cierpiącego; nie tylko w kościele, ale i w „szpitalu”; nie tylko w liturgii, ale i w życiu; nie tylko w wydarzeniach biblijnej historii, ale dziś – obok siebie.

Nawiązanie do obchodów uroczystości sprawowanych przez papieża Innocentego wprowadza ciąg czterech zestawień, z których każde, występując w ramach tej samej struktury („nie tylko..., ale...”), stanowi swego rodzaju podsumowanie tekstu i jednocześnie apel o wypełnianie „dzieł miłosierdzia” w codzienności.

Struktura argumentów:

1. A – sytuacyjność.
2. C_2/C_1 – wiedza ogólna/ przeszłość.
3. F/E_1 – nauczanie/ intertekstualność (Biblia).
4. $C_1/D/C_1$ – przeszłość/ zestawienia/ przeszłość.
5. $C_1/B/C_1/F$ (przeszłość/ emocje/ przeszłość/ nauczanie).
6. C_1/D – przeszłość/ zestawienia.

Liczba zastosowanych znaczników tekstu:

A-1, B-1, C_1 -6, C_2 -1, D-2, E_1 -1, E_2 -0, F-2.

Rezultaty badań

W efekcie przeliczenia zastosowanych markerów w poszczególnych tekstach uzyskano następujące wyniki:

Tabela 1. Liczbowy wykaz zastosowanych znaczników tekstu

Teksty	A	B	C ₁	C ₂	D	E ₁	E ₂	F
<i>Primitiae dormientium</i>	1	3	2	1	3	3	1	1
<i>Objawienie Pańskie</i>	1	1	6	1	2	1	0	2
Suma	2	4	8	2	5	4	1	3

Powyższa tabela podsumowuje liczbę markerów użytych do opisu badanych felietonów. W jej ostatnim wierszu zamieszczono sumaryczną częstotliwość występowania poszczególnych typów markerów. I tak najczęściej zastosowanymi znacznikami są odwołania do wydarzeń historycznych (8 powtórzeń). Każde z nich dotyczy czasów, które są bardzo odległe dla czytelnika. Z taką samą częstotliwością pojawiają się zestawienia i intertekstualne nawiązania do innych, wcześniejszych tekstów (5 powtórzeń). Na kolejnych miejscach występują: emocje i nauczanie (odpowiednio 4 i 3 powtórzenia). Najrzadziej używane są markery odwołujące się do wiedzy ogólnej odbiorców, a także te, które wskazują na sytuacyjne zanurzenie tekstu (2 powtórzenia).

Korzystając z uzyskanych danych, utworzony został model przedstawiający strukturę argumentów w obydwu tekstach: C₁/D/B/E₁/F/C₂/A/E₂ – historia/zestawienia/emocje/intertekstualność (Biblia)/nauczanie/wiedza ogólna/sytuacyjność/intertekstualność (inne źródła). W modelu tym na plan pierwszy wysuwają się odwołania historyczne (C₁). Wynikają one z tematyki i intencji komunikacyjnej felietonu *Objawienie Pańskie*. Autor przekazuje w nim informacje dotyczące historii liturgii wskazanego święta, co z oczywistych względów wymaga odwołań do czasów minionych. Kolejny znacznik, zestawienia (D), pełniąc funkcję perswazyjną, częściej występuje w tekście pt. *Primitiae dormientium*. Podobnie rzecz ma się z emocjami (B). Emocjonalne nacechowanie tekstu bardziej ujawnia się w *Primitiae dormientium*, gdzie staje się narzędziem, za pomocą którego autor stara się nakłonić odbiorcę do zajęcia określonej postawy względem śmierci. Znaki zapytania i wykrzykniki z jednej strony wskazują na emocje nadawcy, z drugiej – mają za zadanie wzbudzić emocje u adresata. Biblijne nawiązania intertekstualne (E₁) dominują nad odwołaniami do innych źródeł (E₂). Autor częściej przytacza wersety z Nowego Testamentu, ponieważ są one bliższe czytelnikowi. W porównaniu z nimi źródła pozabiblijne pojawiają się tylko raz – w formie fragmentu *Pieśni słonecznej* św. Franciszka. Dystrybucja pozostałych znaczników jest zbliżona. Nauczanie (F), wprowadzając pierwiastek dydaktyczny, dwukrotnie występuje w tekście *Objawienia Pańskiego* i jednokrotnie w *Primitiae dormientium*. Sytuacyjność (A) i wiedza ogólna (C₂) rozłożone są dokładnie w ten sam sposób. W obu tekstach wykorzystane są tylko raz. Ta sama częstotliwość ich występowania w tekście przekazującym informacje jak i w tekście nacechowanym perswazyjnie podkreśla neutralny charakter obydwu znaczników.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż wskazane regularności składają się na obraz gramatyki komunikacyjnej dyskursu religijno-dziennikarskiego. Zanurzone w kontekście

znaczniki, występując w określonym porządku, stanowią zbiór reguł dotyczących tworzenia tekstów. Wprowadzona w badaniu kategoria celu dzieli teksty na te, których nadrzędnym celem jest przekaz informacji, oraz te, które mają za zadanie kształtować postawę odbiorcy. Analiza uwzględniająca intencje komunikacyjne pokazuje różnice w dystrybucji poszczególnych wskaźników. Oznacza to, że autor w zależności od wyznaczonego celu sięga po potrzebne mu elementy i układa je w odpowiednich proporcjach. Niniejsza praca, bazując na wybranych felietonach, wskazuje jedynie pewne tendencje, które warto są dalszego potwierdzenia w kolejnych badaniach naukowych.

Bibliografia

- Awdiejew A., *Leksykon w gramatyce komunikacyjnej* [w:] *Gramatyka komunikacyjna*, red. A. Awdiejew, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, Kraków 1999, s. 133–160.
- Awdiejew A., *Komunikatywizm (perspektywa metodologiczna badań lingwistycznych)* [w:] *Język w komunikacji*, tom 1, red. G. Habrajska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2001, s. 23–29.
- Awdiejew A., Habrajska G., *Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej*, tom 1, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask 2004.
- Awdiejew A., *Gramatyka komunikacyjna: wybór jednostki operacyjnej* [w:] *Język a kultura*, tom 20, red. A. Dąbrowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 119–128.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., *Tekstologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa [2009] 2012.
- Chruszczewski P., *The Communicational Grammar of Political Discourse*, Logos Verlag, Berlin 2002.
- Chruszczewski P., *American Presidential Discourse. An Analysis*, Logos Verlag, Berlin, 2003.
- Chruszczewski P., *Językoznawstwo antropologiczne. Zadania i metody*, Oddział Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 2011.
- Dobrzyńska T., *Tekst* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wyd. Wiedza o Kulturze, Wrocław 1993, s. 283–304.
- Dobrzyńska T., *Tekst w perspektywie stylistycznej* [w:] *Tekst – styl – poetyka. Zbiór studiów*, T. Dobrzyńska, Universitas, Kraków 2003, s. 9–40.
- Duszek A., *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Egins S., Martin J., [*Genres and Registers of Discourse* [w:] *Discourse as Structure and Process*, red. T. van Dijk, Sage Publications, London, s. 230–256], *Gatunki i rejestry dyskursu*, tłum. G. Grochowski [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. van Dijk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, [1997] 2001, s. 153–181.
- Habrajska G., *Styl a cele komunikacyjne* [w:] *Style konwersacyjne*, red. B. Witosz, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 41–49.
- Labocha J., *Tekst, wypowiedź, dyskurs w procesie komunikacji językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

Ostaszewska D., *Organizacja tekstu a problem gromadzenia i scalania jego informacji*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991.

Witosz B., *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji. Zagadnienia struktury tekstu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997.

SUMMARY

Małgorzata Szudrowicz-Garstka

Searching the markers of communicational grammar. An analysis on the basis of selected examples from Tygodnik Powszechny

This article focuses on the notion of communicational grammar. The theoretical background introduces a textual analysis that aims at searching the markers of communicational grammar. The researched material comprises two articles selected from Tygodnik Powszechny. They feature in the Scraps of Words column written by bishop Grzegorz Ryś and constitute the examples of didactic religious and journalistic discourse. Each of them has an individual communicational goal. While the first one aims at changing the receiver's attitude, the other one mainly transmits some information. Depending on the intention, the author uses appropriate linguistic phrases and markers associated with them. The analysis of the two texts reveals their structure along with its contextual embeddings.

Key words: communicational grammar, text, journalistic discourse, communication.

Data wpływu artykułu: 26.10.2017 r.

Data akceptacji artykułu: 18.12.2017 r.